

УДК [341.251.1.-232.37]“18”=161.3

**ЗМЭНЫ Ў ПАЛІТЫЦЫ САВЕЦКАЙ ДЗЯРЖАВЫ
Ў СТАЎЛЕННІ ДА ЦАРКВЫ І ДУХАВЕНСТВА Ў 1929 ГОДЗЕ
НА ПРЫКЛАДЗЕ ПОЛАЦКА-СЕБЕЖСКОЙ АБНАЎЛЕНЧАЙ ЕПАРХІІ**

В.В. БАРАНЕНКА
(*Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт*)

Даследуюцца змены ў дзяржаўнай палітыцы ў адносінах да Царквы і духавенства ў 1929 годзе на прыкладзе Полацка-Себежскай абнаўленчай епархіі. На падставе гістарыяграфічных і архіўных крыніц разглядаецца царкоўнае становішча, якое складалася на тэрыторыі епархіі. У заканадаўчай сферы быў прыняты шэраг пастановаў, паводле якіх барацьба з рэлігіяй прыраўноўвалася да класава-палітычнай. Паказаны цяжкасці, з якімі прыйшлося сутыкнуцца духавенству і веруючым епархіі: у адносінах да праваслаўнага духавенства ўжываліся такія метады, як арышты, дыскрэдытацыя, частыя пераводы святароў у розныя прыходы і г.д. Адною з прычын паслаблення абнаўленчага руху на Полаччыне і ў сумежных рэгіёнах Пскоўшчыны аўтар вылучае канфрантацыю паміж мясцовым духавенствам. Робіцца выснова, што ў канцы 1920-х гадоў адбываецца паступовае ўзмацненне жорсткасці дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да Царквы, надыходзіць працяглы этап сістэматычных ганенняў. Дзякуючы вынікам праведзенага даследавання ў навуковы зварот увадзіцца шэраг новых архіўных дакументаў, што з’яўляецца важным момантам для далейшых даследаванняў на гэтай тэме.

Уводзіны. Пасля легалізацыі Часовага Патрыяршага Сінода пры мітрапаліце Сергіі (Старагародскім) у 1927 годзе ўплыў абнаўленчаства пачаў змяншацца. У канцы 1920-х гадоў сярод партыйнай эліты пачаліся спрэчкі наконт далейшых адносін паміж дзяржавай і рэлігіяй. Існавалі два варыянты: умераны і радыкальны. Прыхільнікі ўмеранага кірунку схіляліся да правядзення антырэлігійнай прапаганды без дапамогі рэпрэсіўных мер. Дадзеную пазіцыю падтрымлівалі М.І. Бухарын, М.І. Калінін, А.У. Луначарскі, Л.І. Рыкаў. Радыкальны варыянт прадугледжваў поўнае знішчэнне царквы як адной з форм класовай барацьбы. На гэтых пазіцыях стаяў І.В. Сталін.

Непасрэднай прычынай для наступу на царкву стаў хлебнарыхтоўчы крызіс 1928 года. Пачалі гукаць абвінавачванні ў адрас духавенства ў процідзеянні збожжанарыхтоўкам. Годам “вялікага пералому” становіцца 1929 год, калі канчаткова згортваецца НЭП і пачынаецца калектывізацыя. Прадстаўнікам Царквы адводзіцца роля актыўнай контррэвалюцыйнай сілы, якая выступае супраць мерапрыемстваў дзяржавы.

У 1929 годзе адбываецца паступовае ўзмацненне жорсткасці дзяржаўнай палітыкі ў дачыненні да Царквы. Надыходзіць працяглы этап сістэматычных ганенняў не толькі на РПЦ, але і на ўсе канфесіі ў СССР. Перш за ўсё гэта выявілася ў закрыцці храмаў, нягледзячы на тое, да якой царкоўнай плыні яны належалі.

Палітычныя і сацыяльна-эканамічныя змены савецкай дзяржавы ў адносінах да праваслаўнага духавенства. Сакратарыят ЦК КП(б)Б указаў Полацкаму, Магілёўскаму і Бабруйскаму Акрэжным Камітэтам на недапушчальнасць нядбайных адносін да антырэлігійнай працы (на працягу 1928 г. не разглядалася ніводнага сталага пытання аб антырэлігійнай працы) [16, арк. 16].

Дваццаць чацвёртага студзеня 1929 года ЦК ВКП(б) разаслаў сакрэтны цыркуляр “Аб мерах па ўзмацненню антырэлігійнай працы”. У дадзеным дакуменце аналізавалася рэлігійная сітуацыя і вызначаліся задачы для дзяржаўных, гаспадарчых і грамадскіх арганізацый. Паводле дадзенага дакумента барацьба з рэлігіяй прыраўноўвалася да класава-палітычнай: “Усиление социалистического строительства, социалистического наступления на кулацко-нэпманские элементы вызывает сопротивление буржуазно-капиталистических слоев, что находит свое яркое выражение на религиозном фронте, где наблюдается оживление различных религиозных организаций, нередко блокирующихся между собой, использующих легальное положение и традиционный авторитет церкви. Церковно-религиозные организации используют трудности социалистического строительства в целях мобилизации реакционных и малосознательных элементов страны и контр наступления на мероприятия Советской власти и Компартии. Особое внимание ЦК обращает на то, что действия некоторых религиозных организаций усиливаются в последнее время даже в некоторых рабочих районах...” [11].

Восьмага красавіка 1929 года была зацверджана пастанова УЦВК і СНК СССР “Аб рэлігійных аб’яднаннях”. Паводле пастановы катэгарычна забаранялася любая асветніцкая і дабрачынная дзейнасць, рэлігійным абшчынам дазвалялася толькі “отправление культов” у сценах “молитвенных зданий” [22, с. 250 – 261]. Духавенства было адхіленае ад удзелу ў фінансавых і гаспадарчых справах епархіі, гэтыя паўнамоцтвы цалкам знаходзіліся ў руках так званых “дваццатак”. Прыватнае навучанне рэлігіі, фармальна дазволенае Дэкрэтам 1918 года “Аб аддзяленні царквы ад дзяржавы і школы ад царквы”, фактычна азначала толькі права бацькоў навучаць рэлігіі сваіх дзяцей. Дабрачыннасць, сацыяльнае служэнне, паломніцтва да

святыняў таксама забараняліся дадзенай пастановай. Па-за царкоўнымі сценамі дзейнасць духавенства абмяжоўвалася наведваннем паміраючых, на іншыя формы дзейнасці патрабаваўся спецыяльны дазвол мясцовых улад.

Праз месяц, у маі 1929, адбылося прыняцце новай рэдакцыі артыкула 4 Канстытуцыі РСФСР 1925 года [12, с. 217] і ўнясенне аналагічных змяненняў у Канстытуцыі іншых саюзных рэспублік, згодна з якімі права грамадзян на правядзенне рэлігійнай прапаганды было выключана з тэксту гэтых нарматыўных актаў, паслужыла юрыдычнай базай, на якой ажыццяўляўся наступ Савецкай дзяржавы на правы рэлігійных аб'яднанняў.

У выніку ў пачатку правядзення калектывізацыі ўзмацніўся кантроль з боку Аб'яднанага дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення за ўсімі працэсамі, звязанымі з рэлігійным жыццём грамадства. З мэтай дыскрэдытацыі царквы органы дзяржаўнай бяспекі праводзілі адпаведныя мерапрыемствы. Для гэтага яны ініцыявалі адмову асобных святароў ад сану, пераводзілі святароў, якія карысталіся аўтарытэтам у дургасныя прыходы, да непакорлівых ужываліся такія формы ўздзеяння, як арышт і ссылка, якія ажыццяўляліся без уліку сану і ўзросту. Такі лёс нападкаў Пашына Васілія Дзмітрыевіча, які служыў другім святаром у саборы Раства Хрыстова ў Себежы, выкладаў Закон Божы ў Себежскім гарадскім 4-класным вучылішчы. Арыштаваны 25 лістапада 1929 года з шэрагам іншых святароў епархіі за “антысавецкую агітацыю” і асуджаны да 5 гадоў папраўча-працоўнага канцлагера, пасля чаго яго далейшы лёс невядомы [14, с. 155].

Падобны лёс напатаў і святара Палюдавіцкай царквы Ветрынскага раёна Раўтовіча Іосіфа Маркавіча. Прычынай яго арышту і зняволення паслужыла пропаведзь, якую ён агучыў у студзені 1930 года: “Молодежь, которая сейчас смеется над верой в Бога, впоследствии будет горько плакать и поплатится жизнью за свои грехи. Шкуры многих будут висеть на заборе, и верующие обязаны спасти церковь, ибо безбожники и коммунисты хотят ее уничтожить” [19, с. 301].

Унутрыцаркоўнае жыццё духавенства Полацкай абнаўленчай епархіі ў 1929 годзе. Становішча Полацка-Себежскай абнаўленчай епархіі ўскладнялася ўнутраным бязладдзем – паміж епіскапам Нілам і прадстаўнікамі мясцовага духавенства адбыўся канфлікт. Так, у сваім даносе Беларускаму Сіноду епіскап адзначаў: «Капецкий (настоятель Микалаеўскага кафедральнага сабора – *аўт. В. Б*) имел неосторожность выявить свою склонность к рублю... Получилось так, что для духовенства все и еще община их кормила. Я не вытерпел и разнес всех по-военному. После этого он стал шелковым, да и другие бати примерели, когда увидели, что не на тихого напали. Я матку-правду в глаза луплю» [27, с. 177].

На епархіяльным з'ездзе 22 студзеня 1929 года Ніл Ушакоў закрануў актуальныя пытанні царкоўнага жыцця. Аднак чакаемага выніка не адбылося. Царкоўны ўплыў на жыццё народа слабеў, прыналежнасць да царквы ў шматлікіх выпадках рабілася, калі не прытворнай, то фармальнай, паказной. Гублялася духоўнае яднанне мясцовага духавенства. Ніл Ушакоў так адазваўся аб мясцовым духавенстве: «Кончилось заседание, и вижу, что наша собранность напоминает басню Крылова «Лебедь, рак и щука». Поэтому решает только один епископ. С деньгами дело еще хуже. Правда, священники очень бедны или же умеют ловко притворяться. Но главная вина за прошлое духовенством возлагается на Синод. Так, например, протоиерей Покровский говорил, что Синод может и подождать, так как слишком много пропало его денег. Он посылал на “Белорусский вестник”, газету не получил, посылал на 10 календарей, прислали 1, и тот московского издания, посылал на пасхальную кассу – “Где она?”» [27, с. 177–178].

Непаразуменні паміж духавенствам горада Полацка не супакойваліся пачынаючы яшчэ с часу ўтварэння Епархіяльнага ўпраўлення. У 1929 годзе яны распачаліся з новай сілай: “...на бывшем общем собрании прихожан Николаевского Собора Гарницкий открыто заявил, что пока в соборе Капецкий я никаких дел с Собором иметь не желаю, и у него сильная партия. Ходят слухи, что он собрал 50-ку и подал в ВЦИК заявление о передаче 50-ке Михайловского кладбища, откуда и получил, что дело передано на рассмотрение в Беларусский ЦИК (Минск). Само собою разумеется, что отнятие от нас этой церкви очень нам повредит... Прямо ума не проложу как избавиться безболезненно и скоро от Капецкого, а до сентября много крови попортит и вреда делу принесет...” [8, л. 47–47об.], – пісаў епіскап Ніл.

Сярод вясковага духавенства мелі месца сутычкі, як паміж сабой так і з Епархіяльным упраўленнем. Незадаволеннасць святара ў чым-небудзь часта прыводзіла да пераходу прыхода да ціханаўцаў ці аўтакефалістаў [20, л. 44]. Так, на пачатку 1929 года на тэрыторыі Полацка-Себежскай епархіі адбылася адна акалічнасць. У Микалаеўскай царкве ў Дрысе адначасова дзейнічалі два абнаўленчых прычты, што было не характэрна для ўсяго абнаўленчага руха на тэрыторыі Беларусі [25, л. 10].

У выніку непаразумення паміж імі пачаліся спрэчкі. Святар Білецкі паводле пастановы Полацкага епархіяльнага ўпраўлення адмовіўся пакідаць прыход і “...начал вести агитацию как в храме с амвона, так равно и по деревням среди прихожан-крестьян о неподчинении Епархиальному управлению, а быть автокефальными” [10, л. 14об.]. Дадзенай сітуацыя негатыўна паўплывала на становішча праваслаўнай царквы на дадзенай тэрыторыі. Рэлігійнасць насельніцтва паступова зніжалася: колькасць праваслаўных веруючых, якія наведвалі царкву, вар'іравалася ад 1 да 30 % у залежнасці ад раёна (найбольш высокія паказчыкі былі зафіксаваныя ў Ветрынскім і Ульскім раёнах) [4, с. 27].

Да бязладдзя ўнутры духавенства, яшчэ дадалася і цяжкае матэрыяльнае становішча Полацкай абнаўленчай епархіі. У сваім рапарце Свяшчэннаму Сіноду епіскап Полацкі і Себежскі адзначаў: “Матэрыяльнае абеспеченне как самога ЕУ (Епархіяльнага ўправлення), а равным образом и общин в настоящее время находится в тяжелом, если не больше того, положении. Взносы от общин Епархии на содержание и Св. Синода, и ЕУ были в крайнем запуске. С течением времени накопилась очень большая задолженность. ... В начале года взносы поступали крайне скудно, но ЕУ питало большую надежду на осень, когда по общему предложению ожидалось улучшение материальной мощи общины в связи с наступлением времени урожая и как следствие этого, естественно, ожидалось более оживленное поступление взносов, и если не полное, то во всяком случае значительная ликвидация старой задолженности... Но в связи с крайне увеличившимися и ставшими в большинстве случаев непосильными налогами на общины за храмы, в форме страховых взносов за них... взносы по-прежнему поступают крайне слабо и наблюдается даже изменение в этом случае в сторону ухудшения” [5, л. 2об.]. На падтрымку Епархіяльнага ўпраўлення епіскапу Нілу нават давалося прадаць два абразы [6, л. 55].

У якасці формы дадатковага абкладання даходаў кулацкіх гаспадарак у 1929 годзе было ўведзена індывідуальнае абкладанне кулацкіх гаспадарак сельскагаспадарчым падаткам. Фармальна гэтая сістэма ўсталёўвалася з мэтай узмацніць абкладанне найбольш багатых гаспадарак, даходы якіх улічваліся недастаткова поўна пры спагнанні сельскагаспадарчага падатку на агульных падставах. Дадзеным падаткам абкладаліся даходы ад усіх крыніц сельскай гаспадаркі і ад усіх відаў неземляробчых заробкаў [26, с. 214–215]. Пад дадзены падатак падпадалі і святары, як маючыя непрацоўны прыбытак ад выканання рэлігійных абрадаў. У выніку нявыплаты падаткаў напрыканцы 1929 года пад вартай трымаліся 5 святароў Полацка-Себежскай епархіі [6, л. 2об.]. Сярод іх быў святар Прудзінкаўскай царквы Боркавіцкага раёна Белецкі Кірыл. У ягонай заяве ў Полацкую Акруговую Падатковую Камісію паказаны ўвесь цяжар, які абрынуўся на плечы святароў пасля ўвядзення індывідуальнага абкладання: “Получив окладной лист из коего видно, что я обязан платить сельхозналог 139 рублей 45 коп., имея 1 корову, 1 лошадь, 2 улья пчел при 7 едоках, из них 5 детей к труду неспособных. Меня же обложили индивидуальным сельхозналогом. Такое обложение незаконно, не отвечающее на сей предмет существующему законодательству по следующим причинам: наемным трудом не пользуюсь, посевная площадь в 1929 году не вся засеяна так как с 13 февраля с. г. и по 13 августа я отбывал по суду наказание за с. х. н., который я не мог уплатить по своей бедноте. В мое отсутствие хозяйство, и так разоренное, совершенно пало. 12 февраля произведена продажа моего хозяйства Прудинковским с/с за сельхозналог 1928–29 годов.

Сенокоса у меня 4 десятины, а записано 6 десятин. В 1928 году 2 десятины отняли. Несмотря на мою бедность постановление пленума с/с и членов группы бедноты освободить меня от индивидуального обложения сельхозналогом, и на то, что я находился с 13 февраля сего года по 13 августа в исправдоме, а жена одна с 5 детьми находилась дома, меня обложили на 1929–30 годы. В индивидуальном порядке, но мое хозяйство не подходит. Борковичская Налоговая Комиссия обложила меня индивидуально сельхозналогом как священника, но я побочных заработков не имел, находясь в исправдоме.

21 августа сего года Борковичская финансовая часть РВК потребовала от меня недоимки 102 руб., пени 30 руб. 60 коп.

Действия Борковичской Налоговой Комиссии считаю незаконны: согласно постановлению СНК от 1924–25 года принятое НКФ – продналог неуплаченный служащими религиозного культа в недоимку не считать, а также и согласно постановлению нарсуда Борковичского района, который не приговорил взыскать недоимку, а только к лишению свободы на 6 месяцев.

Имея слабое хозяйство и уплатить сельхозналог 139 руб 45 коп., недоимки 102 руб., пени 30 руб. 60 коп. мне непосильно, а потому прошу Полоцкую Налоговую Комиссию снять с меня индивидуальное обложение, недоимку и пени” [9, л. 3–5об.].

Падобнае становішча было і ў іншага святара Боркавіцкага раёна – Забелы Уладзіміра [3, арк. 1а]. За нявыплату падатку У. Забела быў прыгавораны Народным судом Боркавіцкага раёна да 1,5 гады пазбаўлення волі [21, арк. 69адв.]. У святара Клясціцкай царквы, М. Квяткоўскага, за падобнае парушэнне быў праведзены вопіс маёмасці [2, арк. 71]. Святара І. Васютовіча ў двухдзённы тэрмін высялілі з кватэры, і толькі дзякуючы спагадлівасці прыхаджан ён пераехаў на іншую кватэру [17, л. 73об.].

Пад выплату індывідуальнага сельскагаспадарчага падатку падпадалі не толькі святары, але і дыяканы. У 1929 годзе на два гады пазбаўлення волі быў прысуджаны дыякан Каханавіцкай царквы Асвейскага раёна Некрасаў Еўстафій Ігнацьевіч [15, л. 14].

Мелі месца выпадкі, калі святары, не маючы магчымасць плаціць падаткі, адракаліся ад сану. Так, у жніўні 1929 года пакінуў абавязкі святара ў м. Пышна Ксенафоній Цытовіч [1, с. 5].

Кіраўнікі як абнаўленчай, так і патрыяршай праваслаўнай царквы ў 1928–1930 гадах неаднара-зова звярталіся да савецкага кіраўніцтва з просьбамі аб аблягчэнні прававога і матэрыяльнага становішча праваслаўнага духавенства (абнаўленчы Свяшчэнны Сінод на імя А.І. Рыкава ў снежні 1928 г. і студзені 1929 г.; мітрапаліт Сергій на імя П.Г. Смідовіча 19 лютага 1930 г.) [13, с. 201].

На тэрыторыі Беларускай Мітраполіі на пачатак 1929 года дзейнічала 33 % цэркваў синадальнай плыні і 67 % іншага кшталту, прычым з апошніх большая колькасць было аўтакефальных [18, л. 37а].

На 1929 год па Полацка-Себежскай абнаўленчай епархіі налічвалася 77 прыходаў, з 17 прыходамі сувязь адсутнічала [7, л. боб.]. У Полацку налічвалася тры самастойных абнаўленчых прыходы: Мікалаеўскі кафедральны сабор, Іана-Багаслоўскі сабор і Міхайлаўская царква. Паміж прычтамі дадзеных прыходаў не было паразумення на глебе матэрыяльнага забеспячэння: "...Во всех этих приходах имеются сами самостоятельные причты, но во избежание вражды и равнении между последними они теперь в отношении доходности объединены в одну общебратскую кружку при Кафедральном Соборе, из которой каждый получает соответствующую часть" [5, л. 3] – зазначаў епіскап Ніл.

У 1929 годзе ў епархію прыехалі двое святароў: протаіерэй Гаўрыіл Нікольскі (быў прызначаны ў Валынецкую царкву) і Еўлампій Карміца (вёў службу ў Мікалаеўскім кафедральным саборы).

Пра свае першыя ўражанні пра становішча ў новай епархіі Е. Капліца піша: "... Первое впечатление самое тяжелое. На вокзале никто не встретил, остановился в гостинице, потом уже дали помещение без мебели – теперь все налаживается. Епархиальное управление работает исправно, дела найдены в порядке. Заместитель протоиерей В. Покровский работает усердно. Сабор произвел тяжелое впечатление – пыль, сор, нет диакона, служить нет с кем..." [7, л. боб.].

У 1929 годзе адбылося новае дзяленне межаў раёнаў. У выніку чаго была створана Вялікалуцкая епархія. У склад яе і ўвайшлі землі, якія знаходзіліся на тэрыторыі РСФСР, але да гэтага часу падначальваліся Беларускаму Свяшчэннаму Сіноду [23, л. 114]. У выніку гэтага тытул кіруючага епіскапа Полацкай абнаўленчай епархіі змяніўся: замест "Полацкі і Себежскі" стаў звацца "Полацкі і Лепельскі" [24, л. 115].

Заклучэнне. У канцы 1920-х гадоў адбываецца паступовае ўзмацненне жорсткасці дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да Царквы, надыходзіць працяглы этап сістэматычных ганенняў не толькі на РПЦ, але і на ўсе канфесіі на тэрыторыі СССР. Строгая рэгламентацыя жыцця рэлігійных арганізацый, уведзеная ў 1929 годзе, шмат у чым супярэчыла нават дэкрэту 1918 года аб аддзяленні Царквы ад дзяржавы.

Пасля змены дзяржаўнай палітыкі ў адносінах да абнаўленцаў у канцы 1920-х гадоў яны, гэтак жа як і прыхільнікі патрыяршай Царквы, сталі ў масавым парадку падвяргацца арыштам і рэпрэсіям. Для барацьбы з духавенствам выкарыстоўваліся і эканамічныя метады. Святароў абкладалі сельскагаспадарчым і падаходным падаткамі. За няплату падаткаў напрыканцы 1929 года пад вартай трымаліся 5 святароў Полацка-Себежскай епархіі.

Ступень распаўсюджвання абнаўлення на тэрыторыі Полацкай-Себежскай епархіі шмат у чым залежала ад становішча ўнутры Полацкага Епархіяльнага ўпраўлення і яго адносінаў да абнаўленчага архірэя, што прыводзіла да зняцця сану ці пераходу да патрыяршай Царквы асобных святароў.

ЛІТАРАТУРА

1. Адмовіўся ад сана папа (Лепельшчына) // Чырвоная Полаччына. – 1929. – № 64. – С. 5.
2. Вопіс маёмасці грамадзяніна м. Клясціцы Расонскага раёна М. Квяткоўскага // Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). – Фонд 2786. – Воп. 1. – Спр. 454. – Арк. 71.
3. Выпіска з пратаколу № 6/430 Полацкага Акрфа аб прызнанні правільнасці абкладанням У. Забелы індыўдуальным падаткам // Занальны дзяржаўны архіў у г. Полацку (ЗДА ў г. Полацку). – Фонд 129. – Воп. 1. – Спр. 1045. – Арк. 1а.
4. Довгяло, Н.В. Конфессиональные отношения на территории Витебского и Полоцкого округов (1924–1930) / Н.В. Довгяло // Религия и общество-4: сб. науч. тр. / под общ. ред. В.В. Старостенко, О.В. Дьяченко. – Могилев: УО «МГУ им. А.А. Кулешова», 2009. – С. 27–29.
5. Доклад архиепископа Полоцкого и Себежского Нила о состоянии Полоцкой обновленческой епархии за 1929 г. // Национальный исторический архив Беларуси (НИАБ). – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 404. – Л. 2–3.
6. Доклад архиепископа Полоцкого и Себежского Нила о состоянии Полоцкой обновленческой епархии за первый квартал 1929 г. // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 55–56.
7. Доклад архиепископа Полоцкого и Себежского Нила о состоянии Полоцкой обновленческой епархии // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. боб.
8. Доклад епископа Полоцкого и Себежского Нила митрополиту Белорусскому Даниилу о состоянии епархии // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 47–47об.
9. Заявление священника Белицкого Кирила в Полоцкую окружную налоговую комиссию о незаконном облажении индивидуальным сельскохозяйственным налогом // ЗГА в г. Полоцке. – Фонд 129. – Оп. 1. – Д. 1045. – Л. 3–5об.
10. Заявление церковно-приходского совета Дриссенского Николаевского собора в Белорусский Православный Священный Синод о недовольствии верующих назначением прот. А. Билецкого настоятелем храма // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – 14–15об.

11. Из циркулярного письма ЦК ВКП(б) «О мерах по усилению антирелигиозной работы» (Утв. ЦК ВКП(б) 24 января 1929 г.) / В.А. Шевченко // Альманах «Россия. XX век» [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: <http://www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-doc/1005110>. – Дата доступа: 12.02.2013.
12. Вышинский, А.Я. Конституции и конституционные акты РСФСР (1918–1937) / А.Я. Вышинский. – М.: Изд-во «Ведомостей Верховного Совета РСФСР», 1940. – 299 с.
13. Крапивин, М.Ю. Внутриконфессиональные конфликты и проблемы межконфессионального общения в условиях советской действительности (октябрь 1917 – конец 1930-х гг.) / М.Ю. Крапивин, А.Г. Далгатов, Ю.Н. Макаров. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2005. – 624 с.
14. Маракоў, Л.У. Рэпрэсаваныя прываслаўныя свяшчэнна- і царкоўнаслужыцелі Беларусі 1917–1967: у 2 т. / Л.У. Маракоў. – Мінск: Беларускі Экзархат, 2007. – Т. 2: Лабяк-Яскевіч. – 464 с.
15. Меморандум агентурных материалов на кулака Некрасова Е.И. // ЗГА в г. Полоцке. – Фонд 28. – Оп. 1. – Д. 163. – Л. 14.
16. Пастанова Сакратарыяту ЦК КП(б)Б аб мерапрыемствах па ўзмацненні антырэлігійнай работы (Дадатак да пратаколу № 10 § 241 ад 15 красавіка 1929 г.) // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. – Фонд 4-п. – Воп. 1. – Спр. 4125. – Арк. 16–17.
17. Письмо архиепископу Полоцкому и Себежскому Нилу от прот. А. Благовещенского об обложении подоходным налогом // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 73–74об.
18. Протокол заседания Полоцкого Епархиального Съезда духовенства и мирян Полоцкой епархии от 19 февраля 1929 г. // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 35–39.
19. Протька, Т.С. Становление советской тоталитарной системы в Беларуси (1917–1941 гг.) / Т.С. Протька. – Минск: Тесей, 2002. – 688 с.
20. Прошение бывшего священника Дубровской церкви А. Лядковского пред епископом Полоцким и Себежским Нилом о возвращении священного сана // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 43–44.
21. Прыгавор Народнага суда Боркавіцкага раёна Полацкай акругі аб пазбаўленні волі У.М. Забелу ад ухілення выплаты сельскагаспадарчага падатка // НГАБ. – Фонд 2786. – Воп. 1. – Спр. 454. – Арк. 69адв.
22. Русская Православная Церковь и коммунистическое государство. 1917–1941. Документы и фотоматериалы – М.: Изд-во Библиейско-Богословского Института св. апостола Андрея, 1996. – 352 с.
23. Сообщение Белорусского Православного Священного Синода Полоцкому Епархиальному Управлению об изменении границ епархии // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 114.
24. Сообщение Белорусского Православного Священного Синода Полоцкому Епархиальному Управлению о смене титула правящего епископа // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 115.
25. Сообщение Председателя Белорусского Священного Синода Начальнику Дриссенского погранотряда о существовании двух церковно-приходских советов в Дриссенском Николаевском соборе // НИАБ. – Фонд 2786. – Оп. 1. – Д. 454. – Л. 10.
26. Толкушкин, А.В. История налогов в России / А.В. Толкушкин. – М.: Юристъ, 2001. – 432 с.
27. Шиленок, Д. Из истории Православной Церкви в Белоруссии (1922–1939) / Д. Шиленок. – М.: Крутицкое подворье, 2006. – 218 с.

Пастуніў 26.09.2013

**POLITICAL CHANGES IN THE SOVIET STATE TOWARDS
THE CHURCH AND THE CLERGY IN 1929 BY THE EXAMPLE
OF POLOTSK-SEBEZH RENOVATIONIST DIOCESES**

V. BARANENKA

The author of the article studies changes in public policy towards the Church and the clergy in 1929 by the example of Polotsk-Sebezh renovationist diocese. On the basis of historiographic and archival sources the author studies the prevailing situation on the territory of the diocese. In the legislative sphere a number of regulations were adopted, according to which the struggle against religion was equal to class-political one. The clergy and the faithful of the diocese met a lot of difficulties: different kinds of punishment were inflicted on Orthodox clergy – arrests, defamation, frequent transfers of priests to different parishes, etc. The author depicts one of the reasons for the weakening of renovationist movement in Polotsk and adjacent Pskov regions – confrontation between local clergy. The author makes a conclusion that at the end of the 1920s there was a gradual growth of cruelty in public policy towards the Church, there also came a long period of systematic persecutions. The article introduces a new set of archival documents, and this is an important point for further research on this topic.